

شماره : ۳۲۸۴۹

تاریخ : ۹۰/۱۰/۲۱

پیوست :

بسمه تعالی

معاونین محترم امور عمرانی استانداریهای سراسر کشور

جناب آقایان محمد و آل محمد (ص)

سلام علیکم

احتراما، با توجه به اهمیت و نقش فضای سبز در حفظ محیط زیست روستا و با توجه به بندهای ۱ و ۲۳ ماده ۱۰ اساسنامه، تشکیلات و سازمان دهیاریها مصوب ۱۳۸۰/۱۱/۲۱ در خصوص وظایف دهیاری در زمینه بهبود محیط زیست و فراهم نمودن زمینههای ایجاد فضاهای سبز و بوستان در روستاها، به پیوست شیوهنامه ایجاد بوستان روستایی جهت بهره‌برداری و اقدام لازم ارسال می‌شود. شایان ذکر است که شیوهنامه صدرالذکر جایگزین شیوهنامه قبلی موضوع ابلاغیه شماره ۱۲۱/۱۰ مورخ ۸۳/۱/۱۶ می‌شود.

حمیدرضا ارشادمش

رئیس سازمان

رونوشت :

مدیران کل محترم دفاتر امور روستایی استانداریهای کل کشور

جناب آقای فراقی معاون محترم امور دهیاریها

جناب آقای محمدرضا سلیمی چهرمی مدیر کل محترم دفتر مطالعات و برنامه ریزی روستایی

جناب آقای مجید عبدالهی مدیر کل محترم دفتر عمران و توسعه روستایی

ورود به دبیرخانه سازمان شهرداریها و دهیاریهای کشور

تاریخ

۱۳۹۰/۱۰/۲۱

غلامحسین تابش‌فر	منوچهر فراقی	مجید عبدالهی	اشکان جعفر کریمی	سید سیامک جاهد
قائم مقام سازمان	معاون امور دهیاریها	مدیرکل دفتر عمران و توسعه روستایی	معاون دفتر عمران و توسعه روستایی	کارشناس دفتر عمران و توسعه روستایی

شوه نامه

ایجاد بوستان روستایی

معاونت امور دهیاری ها
دفتر هماهنگی عمرانی و خدمات روستایی

دی ماه ۱۳۹۰

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱. تعریف

بوستان روستایی مکانی است تفریحی شامل فضای سبز طراحی شده با کاربردهای مختلف برای استفاده عموم مردم. هدف از تاسیس آن ایجاد فضای مناسبی برای گذران اوقات فراغت اهالی روستا، به ویژه کودکان، نوجوانان و جوانان روستایی است. این مکان لزوماً در یک فضای سبز طبیعی و یا فضای سبز دست کاشت ایجاد می‌شود.

۲. مساحت بوستان

مساحت بوستان در روستا بر اساس شاخص‌های زیر تعیین شود:

۱. جمعیت روستا و ترکیب سنی جامعه روستایی

۲. اقلیم منطقه (گرم و خشک، گرم و معتدل، معتدل و مرطوب، سرد)

۳. مساحت زمین با کاربری فضای سبز در روستا

۴. کمبود فضای سبز و امکانات تفریحی

حداقل مساحت پیشنهادی برای بوستان روستایی ۵۰۰ متر مربع می‌باشد. همچنین بر اساس پهنه‌بندی اقلیمی کشور مطابق جدول زیر حداقل سرانه فضای سبز در مناطق مختلف اقلیمی پیشنهاد می‌شود.

جدول تقسیم‌بندی اقلیمی بر اساس پهنه‌بندی اقلیمی ایران توسط دکتر گنجی و سرانه فضای سبز پیشنهادی

ردیف	نوع اقلیم	سرانه فضای سبز پیشنهادی (متر مربع)
۱	گرم و خشک (فلات مرکزی)	۱۵
۲	گرم و مرطوب (کرانه‌های جنوبی)	۱۰
۳	معتدل و مرطوب (کرانه‌های دریای خزر)	۵
۴	سرد (کوهستان‌های غربی)	۱۰

مکان‌یابی

- در روستاهای دارای طرح هادی مصوب، بوستان باید در زمین تعیین شده در طرح هادی ایجاد شود. اگر بنا به هر دلیلی، زمین با کاربری بوستان در طرح هادی قابل تملک نباشد و یا - با در نظر گرفتن معیارهای این شیوه‌نامه - زمین مناسب دیگری قابل دسترس‌تر باشد، لازم است جهت اقدامات قانونی، موضوع با ذکر دلایل فنی از سوی دهیاری به بخش‌داری مربوطه منعکس شود.
- در روستاهای فاقد طرح هادی، توجه به نکات زیر در مکان‌یابی بوستان الزامی است:
- انتخاب مکان بوستان باید در داخل بافت مسکونی روستا و یا بدون فاصله از آن باشد تا دسترسی ساکنان روستا به سهولت فراهم گردد.

حتی‌الامکان هموار و بدون شیب تند باشد. در صورت شیب‌دار بودن زمین می‌توان از روش‌های سکوبندی استفاده کرد. همچنین وجود محل‌هایی که در روستاها به عنوان مکان بازی نوجوانان و جوانان دارای پیشینه هستند و یا روستاییان اوقات فراغت خود را در آن می‌گذرانند، گزینه‌های مناسبی برای ایجاد بوستان محسوب می‌شوند.

- سنگلاخ نبوده و در نزدیکی مناطق خطرناکی مانند پرتگاه، محل سقوط سنگ و رانش زمین، استخر آب، چاه، مسیر قنات و مناطق سیل‌گیر نباشد. همچنین زمین مورد نظر خارج از دید نبوده و در آن فضاهای غیر قابل دفاع وجود نداشته باشد.
- خاک محل از نظر جنس و عمق خاک زراعی، زهکشی مناسب باشد و حدامکان، دارای پوشش‌های طبیعی نظیر درخت، درختچه و... باشد.
- دسترسی مناسبی به خدمات برق، مخابرات و لوله‌کشی آب آشامیدنی و منابع آب آبیاری داشته باشد.
- حفظ حریم قانونی، راه آهن، رودخانه، کانال‌های آب، مسیرهای خطوط برق فشار قوی، خطوط گاز و ... الزامی است.
- با توجه به مسایل اجتماعی و عرف محل، بوستان نباید در زمینی ساخته شود که از نظر اهالی، استفاده از آن نهی شده باشد و ترجیحاً در مکانی که امکان گسترش و توسعه آتی برای بوستان وجود دارد ساخته شود.
- مکان انتخاب شده از کمترین معارض برخوردار بوده، به طوری که برای تبدیل کاربری کمترین تخریب را از نظر کالبدی و زیست محیطی به وجود آورد.
- دهیاری‌ها بر اساس معیارهای ذکر شده در این شیوه‌نامه، زمین مناسب و قابل تملک برای احداث بوستان را انتخاب نموده، به بخش‌داری مربوطه اعلام کنند. در صورت تأیید محل توسط بخش‌داری، اقدامات بعدی انجام می‌شود.

بخش مختلف بوستان روستایی

بوستان‌های روستایی باید هویت ویژه‌ای داشته و حتی‌الامکان از بوستان‌های شهری متمایز باشند. بدین منظور، استفاده از جاذبه‌های طبیعی، مصالح بومی، گونه‌های گیاهی سازگار با محیط از جمله پارامترهای مهم در طراحی و اجرا می‌باشد. از این رو با توجه به نیازهای جامعه روستایی و شرایط و امکانات موجود، می‌توان بخش‌های زیر را در بوستان روستایی ایجاد نمود.

۱- فضای سبز:

- عنصر زنده و اصلی بوستان روستایی است که بسته به نوع و شرایط اقلیمی و محیطی منطقه بر اساس الگوی کاشت در انواع درخت، درختچه، بوته و گیاهان پوششی در زمین مورد نظر کشت می‌شود.
- برای ایجاد زیبایی، تنوع، سبز بودن فضای بوستان در تمام فصول و همچنین ایجاد سایه در تابستان و آفتاب در زمستان، باید ترکیب مناسبی از گونه‌های درختان همیشه سبز و برگ ریز در بوستان کاشته شود.
- توصیه می‌شود از چمن‌کاری در محوطه بوستان خودداری شود و به جای آن از گیاهان رونده همیشه سبز و یا گیاهان پوششی دیگر که نیازی به مراقبت نداشته و هزینه کمتری دارند استفاده شود. همچنین کاشت گل‌ها محدود به بخش‌هایی از بوستان باشد که محل نشستن و استراحت مراجعان محسوب می‌شود. در این زمینه نیز لازم است کاشت گل‌هایی که مناسب آب و هوای منطقه بوده و به مراقبت و هزینه کمتری نیاز دارند در اولویت قرار گیرد.

- تا حد امکان از گونه‌های بومی شناخته شده و رایج در منطقه، درختان غیرمثمر و گونه‌های بدون نیاز به مراقبت‌های ویژه استفاده شود. در زمینه انتخاب گونه‌های فضای سبز، توجه به اقلیم هر منطقه خصوصیات گیاهشناسی، گونه‌های مقاوم به شرایط نامساعد محیطی، دوام و پایداری گیاه ضروری است.

- تا حد امکان از کاشت درختان ناشناخته، تیغ‌دار، شیرهدار، جاذب شته و حشرات و دارای میوه‌های سمی و یا کشیف‌کننده محیط اجتناب شود و در انتخاب گونه‌ها و نحوه استقرار آنها در محیط، به ایجاد سایه برای استراحت و دید مناسب افقی فضای سبز توجه شود.

۲- معابر

- راه‌های دسترسی باید به گونه‌ای تعیین شود که حرکت در بخش‌های مختلف بوستان به راحتی انجام شود و دسترسی به تمامی بخش‌های بوستان امکان‌پذیر باشد.
- ترجیحاً مسیرها مسطح و جنس کف آنها با محیط طبیعی و شرایط اقلیمی سازگار و از مصالح بومی استفاده شود.
- حداقل عرض مفید دسترسی بین ۹۰ تا ۱۵۰ سانتی‌متر و شیب مناسب بین ۱ تا ۴ درصد پیشنهاد می‌شود.
- در صورت امکان مسیر ویژه معلولان با رعایت شرایط خاص در نظر گرفته شود.

۳- سرویس بهداشتی

- به ازاء هر ۲۵ نفر استفاده‌کنندگان در روز باید یک چشمه سرویس بهداشتی در نظر گرفته شود. البته در صورتی که روستا مسافرپذیر است تعداد مسافران استفاده‌کننده از سرویس‌های بهداشتی نیز باید مد نظر قرار گیرد.
- مساحت بهینه برای سرویس‌های بهداشتی با در نظر گرفتن مساحت حداقل ۱/۵۰ متر مربع برای توالت و معادل ۱ متر مربع برای دستشویی است و در مجموع برای ۲ چشمه سرویس بهداشتی ۵ تا ۶ متر مربع فضا لازم خواهد بود.
- پیش‌بینی سرویس‌های بهداشتی مجزای مردانه، زنانه و معلولان الزامی می‌باشد.
- استانداردهای لازم در طراحی و ساخت سرویس‌های بهداشتی از قبیل وسایل و امکانات داخلی سرویس‌ها (رخت آویز، جالباسی، آینه و...) و همچنین مکانیابی سرویس‌های بهداشتی رعایت شود.

۴- نمازخانه

- براساس میزان مسافرپذیری روستا، به ازای هر ۲ نفر معادل ۳/۵ تا ۴ متر مربع فضای سرپوشیده نیاز می‌باشد.
- در طراحی و اجرای نمازخانه به ضوابط مربوط در این زمینه توجه شود.
- نمازخانه باید به درب ورودی بوستان نزدیک و از محل بازی کودکان و زمین بازی نوجوانان دور باشد.

۵- دکه و کیوسک

- به منظور فروش محصولات روستایی (صنایع دستی و ...)، مواد غذایی و تنقلات، کتب و نشریات می‌توان این فضاها را در مکان‌های مناسب ایجاد نمود.
- این مکان‌ها باید حداقل ۳ متر از دیوارها فاصله و حداقل ۲ متر از درب‌های ورودی بوستان فاصله داشته باشند.

۶- آلاچیق و سایبان

- نصب سایبان و آلاچیق در حاشیه محوطه بازی کودکان و محوطه‌های خالی از درخت الزامی بوده و بنحوی نصب شود که از مسیر مفید پیاده‌رو کم نشود.
- در نصب سایبان و آلاچیق ملاحظات اقلیمی نظیر جهت وزش باد، میزان بارش و ... در نظر گرفته شود.
- از مصالح بومی و اتصالات متناسب با محیط استفاده شود.
- حداقل ابعاد فضاهای لازم برای یک سایبان یک نفره 100×100 سانتی‌متر با ارتفاع پیشنهادی ۲۲۰ تا ۲۳۰ سانتی‌متر می‌باشد.

۷- زمین بازی کودکان

- با توجه به تعداد وسایل بازی موجود در این فضاها مساحت این زمین متغیر می‌باشد.
- از جمله وسایل بازی قابل استفاده در این زمین می‌توان به الاکلنگ، تاب، چرخ و فلک، سرسره، میله‌های بالارونده، نرده‌های افقی، وسایل بازی جهنده (فتری) اشاره نمود.
- هر یک از وسایل بازی نصب شده در زمین بازی کودکان دارای محدوده حفاظتی می‌باشد که رعایت این فضا الزامی می‌باشد. همچنین وسایل و تجهیزات بازی (مانند تاب و سرسره) از نظر ایمنی باید به تأیید کارشناسان فنی بخشداری متبوع برسد. بخشداری می‌تواند در صورت نیاز از دستگاه‌ها و یا کارشناسان ذی‌ربط در این ارتباط استعلام نماید.
- زمین بازی کودکان باید در زمین مسطح ایجاد و از کف پوش مناسب و مصالح قابل انعطاف استفاده شود. همچنین محل استقرار بازی کودکان باید به گونه‌ای باشد که به هنگام بارندگی آبگیر نبوده و یا رطوبت در آن باقی نماند.
- زمین بازی کودکان در صورت امکان از تابش مستقیم خورشید در امان بوده و در مجاورت دره و زمین‌های شیب‌دار نباشد.

۸- زمین بازی نوجوانان

- اندازه زمین بازی نوجوانان بر اساس تعداد جمعیت نوجوانان، رواج بازی‌های محلی و وسعت کل زمین بوستان تعیین می‌شود.
- برای یک زمین بازی چندمنظوره جهت انجام بازی‌های معمول نظیر فوتبال، والیبال و بسکتبال زمینی به ابعاد تقریبی $18/5 \times 30$ متر کافی می‌باشد.
- زمین بازی باید به گونه‌ای طراحی شود که به هنگام بارندگی آبگیر نبوده و کمترین رطوبت در آن باقی بماند.

۹- حوض و آبنا

- در صورت وجود منابع آبی نظیر رودخانه، کاریز، چشمه، چاه و آب باران می‌توان نسبت به ایجاد حوض و آبنا اقدام نمود.
- به منظور ایمنی بیشتر از ایجاد آبناها و حوض‌های عمیق جلوگیری شود و عمق حدود ۳۵ تا ۴۰ سانتی‌متر پیشنهاد می‌شود.

۱۰- کتابخانه

- سطح زیربنای کتابخانه با در نظر گرفتن مواردی نظیر تعداد جمعیت روستا، اندازه بوستان و وجود کتابخانه‌های دیگر، بین ۱۸۰ تا ۲۵۰ متر مربع تعیین می‌شود.
- کتابخانه می‌تواند شامل؛ مخزن کتاب، قرائتخانه و اتاقی برای برگزاری کلاس‌های هنری، فرهنگی واکران فیلم باشد.

- مخزن کتاب را به گونه‌ای می‌توان طراحی کرد که به عنوان دفتر بوستان نیز از آن استفاده شود و در آن جعبه کمک‌های اولیه و کپسول آتش‌نشانی نیز نصب شود.

وسایل و مبلمان

به منظور استفاده بهینه از فضای سبز، وجود مبلمان و تجهیزات مناسب ضروری می‌باشد. به طور کلی می‌توان به موارد زیر حسب کاربرد اشاره نمود:

- ✓ نیمکت
- ✓ زباله‌دان
- ✓ سرپناه و سایبان
- ✓ آلاچیق و کیوسک
- ✓ وسایل بازی کودکان
- ✓ تابلوهای راهنمای درون بوستان
- ✓ پایه‌های ویژه روشنایی
- ✓ آبخوری
- ✓ سنگفرش و نرده
- ✓ جعبه گل
- ✓ شبکه پای درختان
- ✓ آبنما
- ✓ حفاظ درختان

سایر موارد

- استفاده از فضای بوستان برای ایجاد ساختمان‌هایی به جز کاربری‌های مربوط مجاز نمی‌باشد.
- لازم است در طراحی فضاها به نیاز مسافران و گردشگران برای اقامت و استراحت توجه شود.
- در صورت رایج‌بودن بازی‌های محلی، حتماً فضای خاصی برای انجام آن طراحی شده و همچنین در صورت امکان فضای لازم برای سایر فعالیت‌ها نظیر برپایی نمایشگاه و فروشگاه‌های فصلی محصولات تولیدی، اجرای نمایش‌های محلی و خیابانی، تئاتر کودکان و ... فراهم شود.
- در صورت محدودیت منابع مالی و امکانات، اولویت اجرا فضای سبز، معابر و زمین بازی کودکان می‌باشد.
- توصیه می‌شود از نمادها و نشانه‌های مرتبط با فرهنگ و سابقه تاریخی هر روستا در طراحی استفاده شود.

- برای استفاده از بوستان در هنگام شب و همچنین ایجاد امنیت کافی، لازم است طراحی مناسبی برای تأمین روشنایی قسمت‌های مختلف بوستان در نظر گرفته شود. همچنین در جانمایی تجهیزات مربوط به روشنایی، دقت شود که علاوه بر ایجاد روشنایی مناسب، از ایجاد سایه و نقاط تاریک و روشن اجتناب شود.
- مشخص بودن محدوده بوستان با استفاده از فضای سبز الزامی است و نیازی به نرده‌کشی بوستان نیست.
- در نصب آبخوری‌ها، علاوه بر رعایت نکات بهداشتی باید دقت نمود که از نظر ارتفاع، برای کودکان و بزرگسالان متناسب باشد.
- نصب سطل‌های زباله در قسمت‌های مختلف بوستان و با توجه به کاربری هر قسمت الزامی است. نصب سطل‌ها باید به گونه‌ای باشد که به آسانی توسط مراجعان واژگون نشود.
- برای ساخت نیمکت‌ها، با توجه به امکانات و شرایط محیط، می‌توان از مصالحی نظیر چوب و سیمان استفاده کرد و در محل استقرار نیمکت‌ها در بوستان مواردی نظیر برخورداری مراجعان از آفتاب در زمستان و سایه در تابستان، اشراف به زمین بازی کودکان و ... مد نظر قرار گیرد.
- قبل از تصویب نقشه بوستان در بخش‌داری، نظرات دهیار و شورای روستا نیز در مورد آن اخذ و در تصمیم‌گیری‌ها لحاظ شود. همچنین توصیه می‌شود از نظرات کارشناسی و تخصصی کارشناسان اداره کل منابع طبیعی و جهاد کشاورزی استان در طراحی و اجرا استفاده شود.
- در صورتی که روستا دارای طرح هادی مصوب باشد، کلیه ضوابط و مقررات طرح هادی در مورد احداث بوستان باید مورد توجه قرار گیرد.

نگهداری

- نگهداری از بوستان نیازی به استخدام نیروی انسانی ندارد. بلکه دهیاری باید با استفاده از نیروهای مردمی و گروه‌های داوطلب نسبت به نگهداری و بهره‌برداری از بوستان اقدام نمود. در نگهداری از کتابخانه بوستان نیز می‌توان با توجه به تجربه نگهداری از کتابخانه روستایی، از مشارکت جوانان تحصیل کرده همان روستا بهره برد.
- هزینه‌های مربوط به بوستان (از قبیل هزینه‌های آب و برق، تعمیر وسایل بازی کودکان، مرمت بنا و ...) از طریق مشارکت‌های مردمی و یا درآمدهای روستا تأمین می‌شود.
- دهیار در ارتباط با محافظت از درختان، هرس به موقع آنها، آبیاری و سمپاشی مسؤول بوده و لازم است با استفاده از نیروهای مردمی، اقدامات لازم را انجام دهد.
- دهیار موظف است با توجه به شرایط فرهنگی و اجتماعی هر روستا، برای بهره‌مندی از بوستان و امکانات موجود آن، نسبت به تهیه برنامه زمانی استفاده از آن اقدام کند. این برنامه باید به گونه‌ای باشد که حداکثر بهره‌مندی از امکانات بوستان به عمل آید.
- دهیار موظف است با توجه به امکانات و شرایط روستا، تمهیدات لازم را برای نظافت بوستان و کتابخانه پیش‌بینی و فراهم نماید.
- دهیار موظف است با توجه به امکانات و شرایط روستا، تمهیدات مناسب را برای پیشگیری از بروز حوادث در محوطه بوستان پیش‌بینی و فراهم نماید.
- علاوه بر توجه به نکات ایمنی در هنگام نصب وسایل بازی، لازم است که در دوره‌های زمانی معین - حداقل هر ۶ ماه یکبار- این وسایل از نظر ایمنی، توسط کارشناسان مربوطه از طریق هماهنگی با استانداری بازدید و کنترل شوند.

- برای جلوگیری از زنگ زدگی و ترک خوردگی وسایل بازی، باید سالی یک بار قبل از فرا رسیدن فصل برف و باران منطقه، آنها را رنگ آمیزی و زنگ زدایی کرد.
- در بازدیدهای دوره‌ای توسط کارشناسان ذی ربط، وضعیت جعبه کمک‌های اولیه و کپسول آتش‌نشانی نیز مورد بازدید و کنترل قرار گیرد.
- در ارتباط با امور نظارتی و کنترلی بوستان‌ها، توصیه می‌شود چک‌لیستی از امور مختلف تهیه شود که در آن اقدامات لازم، دوره زمانی کنترل و نتیجه اقدامات درج شده باشد.
- با توجه به فعالیت‌ها و برنامه‌های مراکز بهداشت روستایی و خانه‌های بهداشت، توصیه می‌شود که در زمینه ایمنی و بهداشت بوستان‌ها، رابطه مستمری با نهادها برقرار شده، از همفکری و همکاری آنها استفاده شود.